شانۆو ستەمكاری ... نووسینی ڕێباز محەمەد جەزا

شانۆوستەمكاری دوو زاراوەی دوورو لەهەمان كاتدا نزیكن، بەڵام لەڕووی میتۆدیەوە ئەم دوو چەمكە لەسەر دووئاست و دووتایپی جیاواز یەك دەگرنەوە یەكەمیان : هونەر كە بنەما ئیستاتیكیەكەیەتی و ئەوی تریان بنەما سیاسیەكەیەتی كە دەرگیری فەلسەفەی سیاسیە و لەڕوی مێژویەوە پێشتر هەبووەو ناسراوبووە . ئەوەی لەم توێژینەوەیەدا جەختی لێدەكەمەوە ئەوەیە كە دەمەوێت قسە لەسەرئەو بنەمافیكری و ئایدیۆلۆژی و پۆپۆلیستیانە بكەم كە شانۆو ستەمكاری هاو ئاهەنگ و لەیەكچوو دەكات ، ئەمەش بەدەستنیشانكردنی ئەو جیاوازیانە دەبێت كە لەنێوان (شانۆ و ستەمكاری)دا هەیە و بنەما ڕێكخراوو ڕوونەكانی كە بۆ فێركردن و بەكارهێنانی لە ئامادەكردنی بەرهەمێكی شانۆییدا پەیڕەو دەكرێن .

ئەوەی لەم دۆخەدا زانراوە لەدایكبوونی میتۆدی ستەمكارانە لە پێر فۆرمانسی شانۆییدا ، پەیوەستە بە سیستمی سیاسی كە لەئێستادا بابەتێكی گەرمی بازاڕی شانۆی هاوچەرخ و ناوچەكەیە كە لەكوردستان وەكو دیاردەیەكی هاوردەكراوەو لە ژێر كاریگەری تەوژم ی ئەو لاسایگەریە باوەی دنیای ئەمڕۆ پیای دەگوزەرێت ، پیادە دەكرێت . ئەڵبەت ئەم دیاردەیەش پێش شانۆی مۆدێرن ڕەوایەتی نەدەدرا یەبەتیوریزەكردنی تاكو سیستمە سیاسیە مۆدێرنەكان هاتن و جڵەویان گرتنە دەست و خۆیان لەكردەی ئامادەكردنی نمایشەكاندا ڕەنگیان دایەوە ، ئەمەش بە پشت بەستن بەژیانكردن لەسەربنەمای زانستی و بەزیادكردنی ئەو خاڵە دیالەكتیكیەی دەربارەی ڕێبازی هونەری هەیە و لە پەیوەندیدایە بە ڕێبازی نمایشكردن یان پێشكەشكردن .
ئەم مەعریفەیە خزمەتی شانۆكار دەكات بەشێوەیەكی بناغەیی لەناسینی سنووری وزەی خۆی لەو تیۆرەدا و لە پێر فۆرمانسی ئەو قۆناغەی كە خۆی ئامادە دەكات بۆ نمایش وە یان ئەوكەسانەی دەبنە بینەری بەرخۆرەكی یان قۆناغی پێر فۆرمانس لەشانۆدا و دەبنە چێژو چەناڵێك بۆ خۆشی وەرگرتن و خۆبەتاڵ كردنەوە بەشێوەیەكی گشتی و بەقۆستنەوەی دەرفەتی ئەو مەعریفەیە و كاریگەری و پەیوەندی بەتین لە نێوان شانۆو وەرگر و بەدوایدا خزمەتی ئامانجە باڵاكەی هونەر كە وادەكات هەمیشە گومانی ئەوە لای بینەران دروست ببێت جگە لەو نمایشەی بینیویانە ئەوانی تر شتێكی ترن نەك شانۆ !!

دەستپێکردنی شانۆ ڕەوەو ئاراستەی ستەمکاری لەو بیرکردنەوەیەوە دەستپێدەکات کە خاوەن بیری بەرهەمەکە چۆن پرۆژەکە دەخاتە پێش چاوی دەزگا یان ستاف یان گروپ یان هەرجێگایەکی تر ، جیاوازی لەگەڵ سیاسەت و فەلسەفە دا ئەوەیە ئەم جارە بە شێوەیەکی ترو بە پشتیوانیەکی تر و دیدگایەکی ترەوە وای لێدەکرێت کە هەمووان وابزانن بووەتە شتێکی باوو ئاسایی لە پسپۆڕیەکانیاندا وەك ئەوەی بیانەوێت بە دۆخێکی زۆر ئاسایی تەماشا بکرێت. گەر چاوێك بە پوختەی کاری شانۆ ی مۆدێرندا بگێڕین لە شانۆی سروشتیدا پەیوەست دەبێت بە قوتابخانەی فەڕەنسی و بەشێك لە قوتابخانەی ئەڵمانی ، بەڵام ئەمە بەو واتایە نایەت کەنیشتمانی هونەری ستەمکاری ئەوێ بێت و پێشینەی نەبێت بەڵکو ئێمە لە شانۆی مۆدێرندا خوێندنەوەی بۆدەکەین گەرنا پێشینەیەکی دوورودرێژی هەیە کەلە گریك و ڕۆمان و شانۆکانی ڕۆژهەڵاتەوە درێژ دەبنەوە بەتایبەتی شانۆی هندی و میسری و چینی و هەموو ئەوانەی تر ، بەڵام ئەم ناولێنانە پەیوەستە بە و دۆخە لەسەر هەڵدانی جۆرێك لەشانۆ کەپێشتر وێنەیەکی ڕێك وەك خۆی نییە و ئەو وڵاتەو ئەو هونەرە یان هەرشتێکی تر بگرە پەیوەستە بەتایبەتمەندێتی هەرهونەرمەندێکەوە .

لەم ئاراستەیەوە هونەری (شانۆو ستەمکاری) بەشێوەیەکی تایبەت و سەربەخۆ سەرهەڵنادات کەلەدۆخی ژیانکردنی حەقیقی شانۆدایە بەڵکو تێکەڵەیەکە لە لەهونەری بەیانکردن و نمایشی دیمەن و شێوازی مامەڵەکردن لەگەڵ بینەران (جەماوەر) دا ، لەبەرئەم هۆیە ڕەنگە کەسانێك هەبن بڵێن بۆ ناگەڕێتەوە بۆ شانۆی قۆناغەکانی پێشووتر ؟ زۆر بەسادەیی وەڵام ئەوەیە ئێمە لە ئێستادا لەژێر کاریگەری ئەم قۆناغەدا گیرمان خواردووە و چەقمان بەستوە و هاتۆتە ناو ژیانی هونەریمانەوە کەمتر کاریگەری شانۆی کلاسیك یان نیو کلاسیك و ڕۆمانتیك دەبیندرێت ، گەرنا دەتوانین هەمووی بدەینە بەرنەشتەری توێژینەوە ، ئەمە جگەلەوەی کات و دەرفەتی زیاتر مان دەداتێ تا بەوردی خۆمان بۆئەم کاریگەریەی ستەمکاری بەسەر شانۆی نوێوە ببینین ، لەبەرئەوە زۆر بەکورتی لێرەوە کۆتایی بەوەڵامی ئەو پرسیارە دەهێنم و دەیبەستمەوە بە شانۆی نوێ لەپەیوەست بە ستەمکاریەوە وبێگومان بووە بەبەشێك لەدنیای هونەری ئێمە و شانۆ لەکوردستان پێی کاریگەرە و ژەهراوی کردووە و خاوێن بوونەوەی نزیکە لەمەحاڵ .

مشتومڕی زۆر هەیە دەربارەی چەمکی ستەمکاری، بەجۆرێك بەسەدان کتێب و چاپکراوی هەمە جۆر نووسراون و دەنووسرێن کە دنیای ئێمەی

لێ بێبەشە ، بەڵام لە پەیوەست بەشانۆ دوای گەڕانێکی زۆرم شتێکی وام نە بینی کەشایانی ئاماژە بۆکردن بێت و مرۆڤی کورد و شانۆکارو بینەرو وەرگرەکانی بتوانن لەبارەیەوە بخوێننەوە . بۆئەوەی لەم کێشەیە بەڕوونی تێبگەین دەبێت بگەڕێینەوە بۆ بنەڕەتی دۆزەکە کە نامەوێت لەڕووی فەلسەفیەوە هیچی لە بارەوە بڵێم جگەلە ئاماژە .

بەگشتی من لێرەدا خوێندنەوەیەکی هاوچەرخانە و پەیوەست بە شانۆی مۆدێرنەوە دەخوێنمەوە کە دابەشدەبێت بۆ دووقوتابخانەی سەرەکی ” ژیانکردن و نمایشکردن ” ، لەم ڕووەوە لە ناو شانۆکارانیشدا مشت ومڕێکی زۆرهەیە دەربارەی شێوازی پێرفۆرمانسی شانۆیی و بەرجەستەکردنی کەسێتی لەسەرتەختەی شانۆ . لەبەرئەوە بەتایبەتی ئەو دووقوتابخانەیە دەگەڕێنەوە بۆ ریشەیەك کە لەچەندین سەدەی مێژوویی شانۆی جیهانیەوە درێژ دەبێتەوە . ئەم دووچەمکە تازەنین ، بەڵکو تەنها پەیوەستن بە ئامانجی بنەڕەتی شانۆوە ، بەپێی پێویستی و پاراستنی تایبەتی هونەری شانۆیی بە ئاراستەی هونەرە درامیەکانی تر کەئەم دۆزە دروست دەکات و دەیگێڕێت بۆ خاڵێکی دیالەکتیکی وروژێنەر لە مێژووی سەدەی بیستەمدا ودرێژدەبێتەوە بۆ ئێستا لە پێناو گەیشتن بە شێوازێکی ئیدارەدانی کردەیی شانۆیی و بەردەوام لەناوچەکەو لەسەر تەختەی شانۆو لەوێوە بۆ ناو هۆڵەکان و بێگومان بەهۆی ئەکتەرەوە و لەپێناو وەرگر .

لەگەڵ ئەوەشدا ژیانی هونەری و ستەمکارانەی شانۆکاران و هەندێك لە جەماوەرەکانی شانۆ ئارەزووی یەك جۆر کردەی بینین و تێکەڵەیەکن لە شانۆو سیاسەت (مەبەست لە سیاسەت بەمانا ئە مرۆییەکەی !! نەك حەقیقیەکەی !) لەنمایشکردنی دیمەن و ساتی ژیانکردنی حەقیقی و رۆڵی نمایشەکان لەو ڕووەوە ، بەبێ ئەوەی دەرفەت بهێڵنەوە بۆ بۆچوون و تێگەیشتنە هەمەچەشن و هەمەجۆرەکانی تری شانۆ و بێ ئاگان لەوەی هەتا زۆرێك لە میتۆدە شانۆییەکان سوودیان لە قوتابخانەی ” نمایشی و ژیان کردن ” وەرگرتووەو هەندێك جار جەخت لەوە دەکەنەوە کە ئەو بیرکردنەوەیە ڕەتناکەنەوەکە هەموو ڕێگەیەك دەگرنە بەر بۆ پێکردنی هۆڵی نمایشەکانی شانۆو دوور لە هیچ پێوەرێکی هونەری و ئیستاتیکی ، بەڵکو ئەو بکەرانەی شانۆ بەشێوەیەکی لێبڕاوانە بانگەشەی ئەوەدەکەن، گەیشتن بەبینەر بە هەرپێوەرێك بێت .
بەڵام ئەدەبیاتی شانۆو میتۆد و قوتابخانە شانۆییەکان ئەم گشتگیریە ڕەت دەکەنەوە هەروەکو نمونەیەك لەم ڕووەوە (ویلیام شکسپیر) لە شانۆنامەی (ڕیچاردی سێهەم) دا لەسەر زاری (گڵۆستەر)دا دەڵێت : ” تووك و نەفرەت لە خۆ مەکە ئەی ئافەریدەی نەشمیل !

چونکە تێ هەردووکیانی ، هەم ڕۆژی هەم شەوی ” لەمەدا جۆرێك لە ڕونی و تێفکرین دەخوێنمەوە کە لەفەلسەفەی سیاسی ئەم شانۆکارەوە هاتووە نەك لەشتێکی تر وەك هەندێك لە ئەمڕۆدا شانۆ بەبێ تیۆرو بەبێ خوێندنەوەی قوڵ و جددی و سەرپێیانە وەکو خویەك تەماشادەکەن . چونکە فکر لە شانۆدا خۆی قسەکردنە لەسەر ئەزموونی شانۆی درامی کە لەڕۆژگاری ئەمڕۆدا بەرەو فەنا بوون و نەمان دەچێت.

تەواوکردنی سوودی نمایش وەکو ئەوەی ئێمە بۆ یەکەم جار تێدەگەین لە نرخ و گرنگی و بایەخی ڕۆڵی کارەکتەر لە پاراستنی هۆکارەکانی نواندنداو زیان گەیاندن بیرم کردەوە ، ڕێگای داهێنان لەڕێی کارەکتەری دەرەکیەوە و لەوێوە بێشعووری ناوەکی. لەوەدا باشە کە کارەکتەر دێت و پێر فۆرمانسی خۆی دەکات لێرەدا و بەم پێوەرە پێویستە شانۆکار سنوری وزەی خۆی بزانێت لە ڕوو ی هونەریەوە و مەودای دەنگی کارەکتەر بگوازێتەوە وەك ئەوەی پێویستە نەك وەك ئەوەی خاوەن کردارەکە ئارەزوویەتی. ئەمە جگەلە مەودای کاریگەری لەهونەرو جەماوەردا ، بەجۆرێکە هیچ تێگەیشتنێك بەدی ناکرێت بە هەردوو میتۆدەکە بەشێوەیەکی ڕوون و بەهۆی پشت بەستن بە تەکنیکی پێویست و هەڵبژاردنی فۆرمی پێویست بۆ نمایش و بەدیاریکراوی و باشکردنی ئەو پەیوەندیەی نێوان شانۆکارو وەرگرو ستەمکاری و سیاسیەکان دەخوێنینەوە ، بەو دەربڕینەی کە ڕێگایەکی زۆرتر تەندروستە بۆداهێنان .